

STANISŁAWA KUREK-KOKOCIŃSKA

ORCID: 0000-0001-5456-1856

Uniwersytet Łódzki

IDEOLOGIA EKOLOGIZMU I IDEA CHRONIENIA CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU INFORMACYJNYM EKOSYSTEMU ŻYCIA

Wielość ideologii. Ekologizm i jego idee. Środowisko informacyjne ekosystemu życia człowieka: obszary zaniepokojenia. Infoekologizm: idea, kształtowanie świadomości

SŁOWA KLUCZOWE: ekologizm, infoekologizm, środowisko informacyjne, świadomość infoekologiczna

1. WPROWADZENIE

Środowisko w ogólnym znaczeniu tego słowa oznacza otoczenie, w którym żyjemy, czyli „zespół ludzi połączonych wspólnotą warunków życia” (Kurzowa, 1998, s. 397). Termin naukowy „środowisko życia człowieka” zdefiniowany został jako „wszystkie przyrodnicze, społeczne i duchowe determinanty jego życia, funkcjonowania i rozwoju” (Bańka, Sztumski, 2005, s. 11). Tak więc przyroda, społeczeństwo oraz kultura składają się na naturalny ekosystem gatunku ludzkiego (Sztumski, 2004, s. 13–14). Uważa się, iż we współczesnej cywilizacji, która jest postrzegana jako techniczny sukces ludzkości (Zacher, 2016), nastąpiła dekonstrukcja naturalnego ekosystemu życia (Bańka, 2018a). W szczególności rozwinęło się środowisko informacyjne, w którym toczy się życie publiczne, zawodowe i społeczne, życie codzienne oraz edukacja i rozrywka.

W piśmiennictwie termin „środowisko informacyjne” często odnosi się do Internetu, czyli sieci obejmującej zasób informacji i system ich dystrybucji. Autorzy związani z Biurem Bezpieczeństwa Narodowego rozumieją środowisko informacyjne jako „dynamiczne fizyczne i/lub wirtualne usytuowanie informacji interpretowane przez umysł” (Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2019, s. 8).

Oddziaływanie tak rozumianego środowiska informacyjnego na jednostki i grupy podlega obserwacji i ocenie. Na podstawie piśmiennictwa, które porusza ten temat, przyjęta została hipoteza o potrzebie ochrony człowieka w środowisku informacyjnym ekosystemu życia. Przez pewną zbieżność z ideą ochrony środowiska naturalnego, którą głosi ekologizm, użyte zostało określenie „infoekologizm”. Moim celem stały się weryfikacja hipotezy, ustalenie treści niosących za sobą przekonania infoekologizmu oraz próba zestawienia cech świadomości infoekologicznej.

Niezbędny opis zaprezentowany na początku będzie dotyczył pojęcia ideologii i ekologizmu, albowiem omówienie tych kwestii stanowi kontekst dla sprecyzowanego celu niniejszego opracowania. Następnie przedstawione zostaną zdiagnozowane w literaturze przedmiotu właściwości społeczeństwa sieci, które dostarczą pewnych uzasadnień dla przekonań infoekologizmu. Dalszą część opracowania wypełni charakterystyka stanowisk i zapatrywań wyrażających humanistyczną ideę chronienia człowieka w informacyjnym środowisku ekosystemu życia.

2. WIELOŚĆ IDEOLOGII

Ideologia to całokształt idei i poglądów na świat oraz życie społeczne, które właściwe są danej klasie (warstwie, grupie) społecznej, czy też kierunkowi czy prądowi politycznemu, ekonomicznemu, artystycznemu (Kopaliński, 1989, s. 221). W świetle definicji i omówień obecnych w piśmiennictwie ideologię jako zbiór idei (mniej lub bardziej spójny) charakteryzują następujące elementy:

- „dostarcza [ona] obrazu istniejącego porządku” (obrazu świata),
- jest środkiem do „artykułowania przekonań i rozumienia” rzeczywistości,
- propaguje „model pożądanego przyszłości”,
- jest narzędziem do „wyrażania nadziei i obaw, sympatii i nienawiści”,
- stanowi też „podstawę zorganizowanego działania politycznego”,
- może przybrać formę ruchów politycznych (i w praktyce być wyrażana przez retorykę polityczną, sloganowość, manifesty partyjne, programy rządów),
- jako taka zmierza do „zachowania, przekształcenia czy obalenia istniejącego systemu sprawowania władzy”, wyjaśnia sposób dokonania zmiany politycznej (Heywood, 2007, s. 25–27).

Powinno się zaakcentować, że ideologia jako zestaw idei odzwierciedla świadomość określonej grupy społecznej. W tym zakresie:

- przekonuje do poglądów, wierzeń i przekonań,
- „informuje i dezinformuje, wyjaśnia i osłepia, integruje i dezintegruje grupy społeczne”,
- apeluje do grup społecznych, do których się zwraca (Tokarczyk, 2010, s. 27–28).

Z powyższych charakterystyk wynika, że ideologia dostarcza opisu stanu rzeczy (poglądy na świat, obraz świata), kształtuje świadomość w określonym zakresie (aprobata i wrogość) i uzasadnia określoną postulatycznie potrzebę zmiany (pożądaný stan). Jest uwarunkowana czasem, miejscem, stosunkami społecznymi (dana warstwa, grupa społeczna).

Pojęcie ideologii utrwaliło się w jego ścisłym związku z polityką. Jak zauważa Andrzej Szahaj (2019, s. 193), polityka pojmowana jako walka o władzę nie dotyczy jedynie określonych klas czy grup społecznych. Zdaniem cytowanego autora „ideologią jest każdy kompleksowy zestaw idei pełniących funkcję światopoglądową”. Według Andrew Heywooda (2007, s. 25) pojęcie ideologii stało się neutralne i obiektywne (pozbawione „bagażu politycznego”) od lat sześćdziesiątych XX wieku.

Piśmiennictwo i życie społeczne dostarczają przykładów ideologii starszych i współczesnych. Zaliczają się tu, przykładowo, ujęcie ideologii Karola Marksa, neoliberalizm czy antyglobalizm lub nawet edukacja interpretowana jako ideologia. Wspomniany neoliberalizm to ideologia dominująca od blisko 40 lat, przykład „imperializmu realizowanego pod gospodarczym, politycznym, kulturowym i intelektualnym przywództwem USA” (Karalus, 2022, s. 490). Współczesna ideologia nazwana antyglobalizmem (Dziubka, Szlachta, Nijakowski, 2008), będąca myślą ostatnich dziesięcioleci, głosi sprzeciw wobec procesu, który zapoczątkowany został w latach osiemdziesiątych XX wieku wskutek oddziaływania zespołów czynników obejmujących rozwój technologii, rozwój korporacji i międzynarodowego podziału pracy, jak też zmiany polityczne na świecie (Gnitecki, 2002). W wywodzie na temat edukacji jako ideologii Jerzy Jastrzębski (2011, s. 11) argumentował, że idea edukacji to rodzaj iluzji, w której bierze udział środowisko edukacyjne. Zdaniem autora, że edukacja uzupełni braki przygotowania kulturowego, co można/powinno się wynieść z domu, że będzie przepustką do lepszego życia, otrzymania ciekawej i dobrej pracy, awansu społecznego, prestiżu. Dzieje się tak, ponieważ „dyskursy edukacyjne mają charakter władczy, a nie prawdziwościowy (czyja szkoła tego władza)” (Jastrzębski, 2011, s. 21).

Jak pokazała to dotychczasowa charakterystyka, pojęcie ideologii stosuje się do światopoglądów i różnych ujęć związanych z polityką. W opisie ideologii dokonanej przez wcześniej cytowanych autorów, Tokarczyka, Heywooda, Jastrzębskiego, pojawił się pewien rys zbieżny. W opinii R. Tokarczyka (2016) ideologia porządkuje „kompleksowość świata społecznego, nadaje mu sens czegoś prostego i zrozumiałego dla niemal wszystkich rozumnych ludzi”. Według poglądu A. Heywooda (2007, s. 17) „Idee i ideologie [...] dostarczają perspektywy, dzięki której świat jest rozumiany i wyjaśniany. Ludzie nie postrzegają bowiem świata takim, jakim on jest, ale jakim go oczekują, że będzie”. Zdaniem J. Jastrzębskiego (2011, s. 24–25): „Kryterium oceny ideologii jest jej funkcjonalność i skuteczność

w służbie interesów jakiejś grupy społecznej, a nie prawidłowość czy adekwatność do rzeczywistości”.

Z przytoczonych tu zdań płynie spostrzeżenie, że ideologie przedstawiają obraz świata zrozumiały bez większego trudu dla szerokich grup społecznych. Agnieszka Lenartowicz-Podbielska (2017, s. 50) stwierdza podobnie: „Ideologię można [...] rozumieć jako swoiste narzędzie upraszczania obrazu rzeczywistości, służące temu, by uczynić go łatwiej pojmowalnym”. Badaczka rozwija tę myśl, opisując idee i ideologie jako narzędzie kategoryzacji świata i naszej orientacji w nim:

Aby dobrze orientować się w otoczeniu, podmiot musi mieć możliwość sprawnego posługiwania się posiadanymi systemami kategorii, tak aby pozwalały mu one na szybkie i poprawne wnioskowanie o sytuacji i odpowiednie na nią reagowanie. [...] Percepcja nie jest więc sprawą czysto „prywatną” czy tym bardziej „niewinną”. To, co widzimy czy słyszymy, dociera do nas przez cały system filtrów, przez pokłady różnorodnej wiedzy, porządkującej nasz świat w określony sposób. [...] Uwikłanie w rzeczywistość, poczawszy od jej postrzegania, zakłada konieczność posługiwania się swego rodzaju ideologią (Lenartowicz-Podbielska, 2017, s. 45).

Jest to szczególnie znamienne dla teraźniejszości m.in. z racji tego, że społeczeństwo okresu czwartej rewolucji cyfrowej (Balcewicz, 2019) pozostaje zależne od „nacisku zbyt wielu różnych możliwości, zbyt wielu możliwych stylów życia do wyboru” (Lenartowicz-Podbielska, 2017, s. 50–51).

3. EKOLOGIZM I JEGO IDEE

W publikacjach ekologizm występuje jako nazwa ideologii (Heywood, 2007; Macała, 2016), doktryny (Tokarczyk, 2016), teorii politycznej (Kijewska, 2018), prądu myślowego (rozwijającego różne nurty) (Tokarczyk, 2010), ruchu z rodzaju ruchów alternatywnych (m.in. spirytyzm, okultyzm, satanizm) (Szafulski, 2017), zbiorowego określenia nowych ruchów społecznych (Marczewska-Rytko, 2016). Dociekanie uzasadnień odnoszących się do rozróżnienia poszczególnych postaci ekologizmu wykracza poza cel i potrzeby niniejszej wypowiedzi.

Podstawowych założeń dla ekologizmu dostarczyła ekologia. Nauka, którą przed laty zdefiniowano jako naukę „o strukturze i funkcji (funkcjonowaniu) przyrody” (Pijanowska, 2021, s. 26), stała się punktem wyjścia niejednej inicjatywy intelektualnej i pragmatycznej. Powstały jeszcze inne gałęzie wiedzy, których nazwy wskazują na przedmiot badań, m.in. ekofilozofia, ekoetyka, ekoteologia, ekopolitologia (Dołęga, 2005), agroekologia (Kramarz, 2022), ekologia informacji (Babik, 2014; Taraszkiewicz, 2016, 2018, 2019).

Ekologizm w sensie ideologii politycznej pojawił się w ostatnich dekadach XX wieku. Maria Marczewska-Rytko (2016) pisze, że do powstania ekologizmu

jako ideologii przyczyniły się ruchy społeczne aktywne w zakresie ekologii od końca lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Różnią się one od ruchów związkowych (starych) pod względem podnoszonej problematyki, celu, formy działania (zwykle luźne sieci). Jak czytamy, ekologizm jako ruch społeczny funkcjonuje w ramach polityki nieinstytucjonalnej, w zależności od ruchu ma charakter społeczny (działa w imieniu grup społecznych), polityczny (ubiega się o władzę), kulturowy (głosi poglądy). Według opinii naukowych ekologizm jako ideologia stał się inspiracją programów partii politycznych (Zientara, 2016) oraz nowych nurtów myśli (Tokarczyk, 2016). Jako ideologia praktyczna uzewnętrznił się w aktywności działaczy ruchów ekologicznych, którzy sięgali po różne sposoby wyrażania swoich żądań i gniewu (np. ataki na infrastrukturę, mienie ruchome itp.) (Tokarczyk, 2010; Pomarański, 2016).

W formie uzupełnienia warto nadmienić, iż momentem szczególnym w rozwoju ekologii i ekologizmu był Raport Sekretarza Generalnego ONZ pt. *Człowiek i środowisko*, przedstawiony w 1972 roku na konferencji sztokholmskiej. W dokumencie tym pojawiła się myśl o zagrożeniu środowiska przyrodniczego wskutek zachodzących w nim zmian. Zostały one przedstawione jako niekorzystne dla ludzi pod wieloma względami: ekonomicznym (straty), psychicznym (dyskomfort), zdrowotnym (dla zdrowia, życia, przetrwania), produktywności środowiska (Delorme, 2004). Od tego czasu temat przeciwdziałania niszczeniu środowiska naturalnego stał się obecny w przestrzeni publicznej jako głos społeczny i jako zaczątek rozwijanej następnie koncepcji zrównoważonego rozwoju. Spotkać można opinię, że wywodzi się ona z ekologizmu (Wyligała, 2016). Odnosi się do zarządzania całokształtem problemów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych (Katoła, 2012), zarówno w państwach rozwiniętych, jak i w rozwijających się (Kubiak, 2018). Zakres znaczeniowy terminu „zrównoważony rozwój” zdefiniowany został w normie ISO¹. Samo pojęcie zrównoważonego rozwoju pojawiło się w 1987 roku w Raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju (powołanej w 1983 roku przez ONZ) pt. *Nasza wspólna przyszłość* (Piątek, 2005). Koncepcja rozwijana była stopniowo, obejmując takie kwestie, jak wpływ gospodarek państw na środowisko przyrodnicze, dbałość o środowisko, wzrost gospodarczy, postęp społeczny (Portal Gov.pl, 2022). Od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku uwaga społeczności świata skierowana została na zagadnienia związane z klimatem (Lisowska, 2005; Mrozowska, 2018).

Ideologia ekologizmu w myśl ogólnej definicji ideologii obejmuje zespół idei. Nie licząc ogólnej idei zrównoważonego rozwoju, są to: idea człowieka, przyrody, idea prawa, gospodarki, społeczeństwa, idea państwa (Tokarczyk, 2010). W oparciu

¹ PN-ISO 26000: 2012: *Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności* został następnie zastąpiony przez PN-EN ISO 26000: 2021-04: *Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności*.

o przegląd piśmiennictwa można wskazać ilustratywne treści. Idea ekologizmu kieruje spojrzenie na działanie człowieka jako sprzyjające/niesprzyjające naturze i jej poszczególnym elementom (Hull, 2005). Na podbudowie wskazań etycznych sugeruje praktykowanie różnych samoograniczeń (Barcikowski, Łastowski, 2016). W obszarze idei przyrody i idei prawa myśl krąży wokół środowiska naturalnego, bioróżnorodności i jej ochrony. Ekologizm sprzeciwia się degradacji, dewastacji i nadmiernej eksploatacji przyrody. Opowiada się za prawami przyszłych pokoleń do oddychania czystym powietrzem (Rosiński, Wiącek-Rosińska, 2018), do życia i rozwoju opartego na niezniszczonych odnawialnych zasobach naturalnych (Wyligała, 2016). W wymiarze gospodarczym i społecznym (idea gospodarki, idea społeczeństwa) ekologizm głosi sprzeciw wobec przesadnej dążności do dobrobytu oraz pomnażania kapitału kosztem innych i kosztem środowiska, propaguje ograniczenie nadmiernej konsumpcji (Konstańczak, 2002; Wyligała, 2016). W opisie idei państwa występują nawiązania do form, jakie już miały miejsce w przeszłości, z akcentem na aspekt „eko”: ekokapitalizm (ekoliberalizm), ekosocjalizm, ekofaszizm. Wymienione formy (struktury) Tokarczyk (2010) przedstawia jako nurty ekologizmu. Jako szczególna forma organizacji, a zarazem kolejny nurt ekologizmu, pojawia się „bezpieństwowa struktura władzy”, czyli ekoanarchizm.

Hasło ekologizmu przestało być tylko ideą. Zrozumiałe i proste, stało się modne, m.in. w życiu codziennym (ekologiczne jedzenie, kosmetyki, ubiory — ekologiczne tkaniny, odzież) czy w kształtowaniu przestrzeni (ekologiczne domy). Używanie tego hasła i poruszanie ważkich problemów dotyczących środowiska życia człowieka uchodzi za korzystne dla wizerunku publicznego osób, firm, państw (Zaręba, 2016).

Ekologizm nie jest aprobowany powszechnie. Krytycy ekologizmu podnoszą argument rozwoju i postępu cywilizacyjnego, który został osiągnięty dzięki temu, że człowiek opanował wytwarzanie energii. W globalnych rozstrzygnięciach w związku z pracami nad koncepcją zrównoważonego rozwoju widzą groźbę. Dostrzegają ją także w limitach użycia zasobów natury. W tym zakresie opowiadają się za pozostawieniem jednostkom swobody działania (Reisman, 2015). Krytyce poddane zostały również nieracjonalne zachowania ekologów (jak np. sprzeciw wobec elektrowni atomowych), w przeciwieństwie do zachowań ekologów (postrzeganych jako sensowne), oraz ideologie ekologizmu i uwzględnionego z nim do pary libertarianizmu, które — w wyrażonej opinii — „oferują karykaturalnie uproszczone wizje świata” (Napierała, 2016).

Treści ekologizmu, propagowane przez rozmaite działania, koncentrują się wokół kwestii człowiek–środowisko przyrodnicze, z uwzględnieniem wzajemnych relacji oraz negatywnych skutków (naruszone mechanizmy samoregulacji, zmiany klimatyczne, katastrofy ekologiczne, wyczerpywanie surowców) i zapobiegania im (ochrona przed degradacją, gospodarowanie zasobami, kształtowanie

świadomości ekologicznej, transformacja stosunku człowieka do natury, w tym innych istot żywych).

Na temat ekologizmu oraz relacji człowiek a środowisko przyrodnicze istnieje obszerna literatura. Nie ma takiego omówienia problematyka dotycząca relacji człowieka i środowiska informacyjnego w aspekcie idei chronienia człowieka w nowym ekosystemie życia. Spojrzenie, które przedstawiam, jest próbą opisu tego zagadnienia.

4. ŚRODOWISKO INFORMACYJNE EKOSYSTEMU ŻYCIA CZŁOWIEKA: OBSZARY ZANIEPOKOJENIA

Środowisko informacyjne jest wytworem kultury i jako takie wchodzi w skład dorobku ludzkości. Nadmienię, że istnieje stanowisko, według którego pojęcie kultury łączy się z kręgiem tradycji, symboli, znaczeń i interpretacji, a tematy oraz zagadnienia z kręgu technologii, ekonomii, polityki oraz kwestie społeczne należą do domeny cywilizacji (Rutkiewicz, 2018). Pojęciem, które wymaga wyjaśnienia w artykule, jest też cyberprzestrzeń. Tworzą ją „architekci ustalający standardy logiczne (protokoły), operatorzy przekazujący impulsy fizyczne (sygnały) oraz użytkownicy wypełniający ją zawartością informacyjną (treścią)” (Janowski, 2021, s. 33). W pierwszej kolejności zarysuję cechy środowiska informacyjnego, w którym toczy się współczesne życie.

Nowa ekologia życia ma charakter technokulturowy (Jelewska, 2014). Przejście od świata analogowego do zdigitalizowanego określone zostało nazwą „zwrot cyfrowy” (Krzysztofek, 2016). Społeczeństwo korzystające z Internetu występuje pod nazwą m.in. społeczeństwa sieci, jest przedstawiane również jako cyfrowe społeczeństwo wiedzy. Oba te określenia będą używane w niniejszym tekście.

Cechą główną nowego środowiska ekosystemu życia jest globalizacja. Jej podstawą jest łączność internetowa realizowana za pomocą kabli i satelitów oraz globalna wirtualność. W przyjętej tu interpretacji Witolda Morawskiego globalizacja to „obiektywny stan rzeczy, który cechują nasilające się współzależności globalne, kształtujące życie społeczne [...] jako wynik sił napędowych i procesów uruchamianych przez naukę, technikę i technologie informacyjne, gospodarkę rynkową, globalne rządzenie, ekologię itd.” (Morawski, 2007, s. 527).

W aspekcie komunikacyjnym globalizacja ma początek w latach dwudziestych (wynalazek radia i telewizji), a według innego stanowiska — w latach pięćdziesiątych (Rutkiewicz, 2018) i ma związek z projektem ARPA (Advanced Research Project Agency) (Horubała, Jakubowska, 2020). Dla wszystkich użytkowników Internetu jednoznacznym potwierdzeniem współudziału w tej formie komunikacji jest identyfikacja numeryczna z najważniejszym w cyfrowym świecie IP.

W cyfrowym społeczeństwie wiedzy istotne są zależności między użytkownikiem a władzą, której źródłem są określone pola dominacji w zakresie technologii, informacji, wiedzy (Betlej, 2018, s. 51). Jednakże, jak słusznie zauważyła autorka opracowania zatytułowanego *Wolność i władza w sieci*: „władza nad wirtualnym światem znajduje się poza zasięgiem jego użytkownika” (Błęszyńska, 2018, s. 65).

Należy zauważyć, iż już w działanie narzędzi tej technologii wbudowane zostały środki ograniczające swobodę jednostki. Jako wyrazisty przykład przemocy strukturalnej w globalnej infrastrukturze podaje się instalowanie plików *cookies*, co warunkuje dostęp do zasobów (Janowski, 2021). Jest też rzeczą wiadomą, że należy liczyć się z ciągłym postępowaniem sektora ITC, czego efektem są coraz to nowsze (lepsze) produkty technologii, tj. urządzenia, ich oprogramowanie, dostępne usługi elektroniczne. (Warto zwrócić uwagę choćby na generacje systemów operacyjnych: pierwszy pełnoprawny Windows 95 „zadebiutował” w 1995 roku; Windows 11 w 2021). Aby użytkownik potrafił poruszać się w świecie technologicznie zaawansowanych urządzeń, zostały one wyposażone w intuicyjne interfejsy. Krótko mówiąc, użytkownik otrzymał możliwość posługiwania się technologią, dysponując jedynie umiejętnościami korzystania z już zaprogramowanych urządzeń.

Inną rzeczą jest zastosowanie urządzeń jako narzędzia — już nie tylko wskazanego, lecz koniecznego — do pracy czy kształcenia się, co często połączone jest z kursami, szkoleniem, innymi formami edukacji cyfrowej (Pelc, 2018). W ten sposób, uwzględniając nieuchronną dezaktualizację przygotowania warsztatowego, poniekąd konkretyzuje się hasło edukacji/uczenia się przez całe życie. (W opinii Andrzeja Karalusa (2022) szkolenie przez całe życie, a także i praca, którą zabiera się do domu, i/lub praca w domu to praktyki charakterystyczne dla fazy cybernetycznej kapitalizmu platformowego).

Pokrewny problem zdefiniowany został jako nierówności informacyjne. Wy-mowne jest następujące stopniowanie Andrzeja Targowskiego podług umiejętności posługiwania się urządzeniami: (1) użytkownik, który „daje radę z technologiami”, ale jest niedokształcony; (2) użytkownik — cyfrowy analfabeta, który „posługuje się ograniczonym rozumowaniem”; (3) użytkownik, którego cechuje dobra wiedza i rozumowanie, lecz początkuje on w posługiwaniu się technologiami; (4) użytkownik, który należy do elity informacyjnej (Targowski, 2018). Nierówności związane z kwalifikacjami do korzystania z technologii to jedna z wielu kategorii stratyfikacji społeczeństwa. Inne mają związek np. z dochodami, które są przyczyną nierówności cyfrowych, czy z rozwojem technologii i sieci społecznościowych. Słuszne jest też pytanie i namysł nad tym, co Facebook i inne serwisy z grupy *social media* zmieniają w samej strukturze ludzkiej komunikacji (Kurz, 2017, s. 253).

W dzisiejszym świecie, korzystając z Internetu, człowiek uczestniczy w społeczeństwie wiedzy. Stosunkowo znane określenie rozumiane jest mniej lub bardziej

dosłownie, jako że „opiera się na pojęciach dobrze zakorzenionych w powszechnym doświadczeniu” (Szewczyk, 2017, s. 120). W refleksji filozoficznej społeczeństwo wiedzy wskazuje na „dominację wiedzy technologicznej oraz dominację praktycznych skutków płynących z obszaru poznawczego”, co zawęży zarówno horyzonty poznawcze, jak i wybory życiowe (Szyszkowska, 2018).

W nowym środowisku ekosystemu życia i pracy dominuje przestrzeń informacyjna. Proces zastosowania Internetu przez wielkie korporacje przyniósł zmiany w ekologii pracy — wielomiejscowość, translokarność, praca hybrydowa, praca mobilna, upowszechnienie kultury audytu czy praktyki określane jako deetaty-zacja czy wręcz destabilizacja zatrudnienia (platformy typu Uber, prekaryzacja i samozatrudnienie) (Bańka, 2018a; Karalus, 2022).

W społeczeństwie sieci zaobserwowane zostały zjawiska, które mają wpływ na użytkownika Internetu. Jedno to przyrost widzialnej autonomii jednostki, mobilności, wolności. Drugie to przyrost niewidzialnej kontroli, śledzenia ruchów i zachowań (Krzysztofek, 2018). W opinii Jacka Janowskiego (2021) cyberprze-strzeń znamionują dwa rodzaje usług: oficjalne i mniej oficjalne. Usługi oficjalne „polegają na dostarczaniu informacji, umożliwianiu komunikacji i realizowaniu transakcji. Natomiast mniej oficjalne pozwalają na pozyskiwanie informacji o użytkownikach oraz oddziaływanie na ich wybory, postawy i poglądy” (s. 31). Ma tu znaczenie i cyfrowy ślad, i właściwości oprogramowania. *Software* z jednej strony pozwala w łatwy sposób włączyć się do sieci i być aktywnym członkiem społeczności, z drugiej operuje inteligentnymi systemami, które śledzą działania użytkowników. Należy zdać sobie sprawę ze zdolności oddziaływania tych, którzy władają w cyberprzestrzeni.

Konsekwencją upowszechnienia Internetu stała się dominacja informacji w formie cyfrowej, obecnej w pamięci usieciowionych komputerów dostępnych dla wielu korzystających. Cyberprzestrzeń stała się jednak również areną działań i zjawisk, które zostały rozpoznane jako zagrożenie informacji. Niebezpieczne zjawiska są definiowane i klasyfikowane pod względem rodzajów, form, metod. Do języka nauki i publicystyki, techniki i polityki weszły takie terminy, jak cyberterrorizm, cybermanipulacja, cyberwojna, cyberpatologie i szereg innych.

W informacyjnym środowisku ekosystemu życia wystąpiły oczekiwane/nieoczekiwane zjawiska, m.in. upowszechnienie się anonimowości i jej skutków (problem odpowiedzialności i poczucia bezpieczeństwa), oraz pułapki, np. brak kontaktów bezpośrednich (izolacja społeczna, ograniczona socjalizacja), wypaczenie poczucia czasu i przestrzeni (chaos w hierarchii przestrzennej) (Sztumski, 2004; Bańka, 2018). Środowisko informacyjne nie jest odizolowane od pozostałych komponentów ekosystemu życia człowieka. Nie bez znaczenia dla życia w sieci są zachowania, zjawiska i procesy społeczne obserwowane w środowisku społeczno-kulturowym i psychicznym (duchowym), m.in. negatywne cechy

komunikacji językowej (ubóstwo języka), postawy (osobowości) bezkrytyczne, postawy (wzrost) wrogości i indywidualizmu, pragnienie bycia docenionym za wszelką cenę (Sztumski, 2004).

5. INFOEKOLOGIZM: IDEA, KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI

Obraz życia w środowisku informacyjnym poddanym technologii prezentują publikacje problemowe oraz raporty z badań². Są one wykonywane często metodą ankietowania użytkowników, którzy dokonują samooceny swoich umiejętności, kompetencji i doświadczeń. Opis stanu rzeczy obrazujący, jak internauci używają sieci, uwzględnia także poszczególne zjawiska oceniane przez specjalistów jako niepokojące, czy wręcz zagrożenia, np. uzależnienia (Dębski, 2016), elektroniczna przemoc rówieśnicza (Pyżalski, 2019), problematyczne użytkowanie Internetu (Tomczyk, 2019b; Makaruk, Włodarczyk, Skoneczna, 2020), fake newsy (Agencja Informacyjna Newseria, 2017), mowa nienawiści (Tomczyk, 2019a), *sexting* i pornografia (Wójcik i in., 2019; Lange, 2022). Temat zagrożeń i negatywnych konsekwencji wynikających z użytkowania Internetu, a zwłaszcza portali społecznościowych, jest aktualny i stale się pogłębia. W tej części artykułu, ograniczając z konieczności dobór pozycji, uwaga kieruje się na przekaz, który towarzyszy obserwacjom odnośnie do sposobu korzystania z sieci bez narażania siebie i innych na niebezpieczeństwo.

Wypowiedzi autorów analizowanych publikacji odczytujemy w duchu ekologizmu, opcji światopoglądowej, której uzasadnieniem moralnym jest dbałość o środowisko naturalne obecnie i na przyszłość, w trosce o warunki życia następných pokoleń. Odczytane spostrzeżenia i myśli zespalają się w treść przekazu infoekologicznego.

Infoekologizm kieruje uwagę na człowieka w cyberprzestrzeni. Jego główną ideą jest troska o swobodny rozwój i życie ludzi w środowisku informacyjnym nowego ekosystemu. Za Włodzimierzem Tyburskim, który wypowiadał się na temat ekologizmu (2002), można powtórzyć, że problemy środowiska informacyjnego epoki cyfrowej wymagają wskazania sposobów zredukowania zachowań i zjawisk uważanych za niekorzystne i szkodliwe. Podobnie jak w przypadku innych treści światopoglądowych (Tokarczyk, 2016), czytelny przekaz infoekologizmu

² Orientację w zakresie badań zrealizowanych do 2018 roku ułatwia opracowanie M. Rowickiej pt. *Przegląd i analiza badań z zakresu e-uzależnień wśród dzieci i młodzieży w Polsce wraz z wnioskami i rekomendacjami w zakresie profilaktyki e-uzależnień*, [Warszawa] 2022, Ministerstwo Zdrowia, Narodowy Program Zdrowia, Krajowe Biuro do spraw Przeciwdziałania Narkomanii, <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2022/11/przegląd-i-analiz-badan-z-zakresu-problematyki-e-uzaleznienn-wsrod-dzieci-i-mlodziezy-w-polsce-wraz-z-wnioskami-i-rekomendacjami-w-zakresie-profilaktyki-e-uzaleznienn.pdf>.

zawarty w propozycjach i postulatach, które oparte są na wynikach naukowych, może przyczynić się do kształtowania świadomości środowiska informacyjnego, w którym przyszło nam żyć. W tym rozumieniu infoekologizm wpisuje się w działania kierunkowe w zakresie kompetencji kluczowych (Zalecenie, 2006; Zalecenie, 2018), w działania edukacyjne i popularyzatorskie znane m.in. pod nazwą edukacji medialnej.

Kluczowe kategorie zagadnień, jakie wyłaniają się z analizowanego piśmiennictwa, to odbiór rozpowszechnionych informacji (postawa odbiorcza), publikowanie własnych informacji (postawa nadawcza), powiązania z innymi (aspekt relacji). W obrębie tych trzech kategorii dostrzec można określone wątki.

Wyraźnie zarysowuje się wątek dotyczący zdrowia. Nadrzędny postulat dotyczy profilaktyki życia psychicznego. Jest mowa o tym, aby samoograniczyć się w korzystaniu z Internetu, np. „przestać obserwować wszystkie profile w mediach społecznościowych” (Hatałska, 2021, s. 177–178). Sugestywna wskazówka dotyczy diety informacyjnej (np. „Ograniczając czas poświęcany na pochłanianie i trawienie informacji, mamy czas zająć się wreszcie tym, na co mamy rzeczywisty wpływ [...], swoim rozwojem, [...] poświęcić [czas] swoim bliskim”, Babik, 2016, s. 25). Inne zalecenie mówi o terapii prowadzącej do świadomego odbioru bodźców zewnętrznych (informacji), a dzięki temu do „oczyszczania i skupiania się na bodźcach odbieranych zmysłami” (Szczęk, 2019, s. 55). Profilaktyka obejmuje też propagowanie zachowań, takich jak selekcjonowanie, eliminacja i segregacja informacji. Wskazaniem prozdrowotnym staje się również konieczność uzmysłowienia sobie możliwości wyboru (np. „świadomie wybieramy treści, którymi karmimy swoje mózgi i na ich podstawie kształtujemy swoje poglądy”, Babik, 2016, s. 23). „Pamiętać [...] należy o konsumpcji informacji, o tym aby informacje selekcionować i korzystać z tych najbardziej wartościowych” (Szczęk, 2019, s. 65). Krótko mówiąc, rozważa, powściągliwość i wiedza wykraczająca poza wiedzę potoczną to środki zaradcze na negatywne skutki nadużywania aplikacji i stron internetowych za pomocą urządzeń elektronicznych (Izdebski, Kotyśko, 2016).

W wątku przeciwdziałania zagrożonej prywatności w sieci przekaz infoekologizmu kieruje uwagę na postawy internautów, które mają pomóc ochraniać ich prywatne informacje i życie osobiste oraz zapewnić poczucie bezpieczeństwa w tym obszarze. Postawy obejmują nastawienie do wirtualnego świata, w którym komunikacja jest zapośredniczona. W treści analizowanych lektur napotykamy rozproszone opinie i stwierdzenia, które odczytać można jako rodzaj zaleceń. I tak zalecenie technologiczne niejako zobowiązuje internautów do właściwego ustalenia prywatności w aplikacjach i na portalach, używania filtrów, programów antywirusowych. Zalecenie dotyczące angażowania się w tematy i relacje obejmuje przyjęcie przez internautę postawy realistycznej, wolnej od emocji, pragmatycznej. Zalecenie w zakresie autokreacji propaguje świadome informowanie

o sobie bez przekraczania granic przyzwoitości, bez zadufania, narcyzmu i naiwności, co stanie się łatwiejsze dzięki rozwijaniu indywidualnych pasji i kształtowaniu poczucia własnej wartości („Człowiek, który wie, w jakiej dziedzinie jest dobry, nie będzie musiał niczego udowadniać, zwłaszcza przed internetową publicznością”, Gliniecka, 2019, s. 76). Reasumując, konieczne jest stosowanie środków zapobiegawczych przeciw skutkom nie dość ostrożnego dysponowania swoją prywatnością. Najważniejszym z nich jest uświadamianie skali odpowiedzialności każdemu, kto włącza się w system globalnej komunikacji.

Wątek prywatności w świecie wirtualnym obejmuje relacje międzyludzkie, to jest poszanowanie prywatności innych, na przykład nieudostępnianie ich danych, zdjęć czy wypowiedzi bez ich zgody.

W nowym informacyjnym ekosystemie życia wyjaskrawiły się pewne dyspozycje natury ludzkiej (zob. Sztumski, 2004, s. 11), co rzutuje na relacje społeczne i niestety daje pole do krzywdzenia innych. Do ośmieszania, obrażania, obrzucania obelgami doszły mowa nienawiści i hejt, a także podszywanie się pod kogoś innego i wprowadzanie w błąd poprzez korzystanie z nieprawdziwej tożsamości (Prądyński, 2016; Maksymowicz, 2019; Grubicka, 2019). Środkom zapobiegawczym z tej grupy zagrożeń, z myślą o młodych użytkownikach, nadana została forma obowiązku/powinności: uczyć zasad bezpiecznego korzystania z Internetu, przestrzegać przed znajomościami internetowymi, obserwować dzieci „pod względem potencjalnych problemów, takich jak nękanie ze strony rówieśników” lub innych osób, prócz tego wspierać, udzielać pomocy w przypadku doznanych krzywd lub niepowodzeń (Makaruk, Włodarczyk, Skoneczna, 2020). Powinno się dodać, że ten obszar jest opisany w prawie karnym (Michniewicz-Wanik, 2018).

Z kolei wobec zagrożenia młodych użytkowników sieci sextingiem i pornografią podstawową formą przeciwdziałania jest obserwacja i czujność rodziców i opiekunów, którzy dysponują paletą środków: zakazy, ustalenia, technologiczne zabezpieczenia, pomoc operatorów, „poświęcenie czasu własnemu dziecku, rozmowa z nim o różnych zagrożeniach w Internecie i wyjaśnienie, w jaki sposób można przeciwdziałać” (Szewczyk, 2018). W przeciwdziałanie niepożądanym zdarzeniom zaangażowały się też grupy społeczne (Prądyński, 2016), organizacje i instytucje.

W przekazie infoekologizmu ważne miejsce zajmują kwestie informacji niskiej jakości oraz dezinformacji. Są one źródłem szkodliwego wpływu na opinie i decyzje, np. w dziedzinach zdrowia i życia osobistego, decyzje finansowe czy polityczne. Pośród środków zapobiegawczych wobec zagrożeń z tej grupy znajduje się ostrożność w przyjmowaniu rozpowszechnionych informacji. Przekonują do tego m.in. autorzy prezentujący wyniki prowadzonych analiz porównawczych, w których wykazują istniejące rozbieżności w treści porównywanych ze sobą źródeł informacji (Sobisz, 2016). Jak uważa Z. Sobisz (2018, s. 17; 2019, s. 31):

„Warto pamiętać, że wiele informacji o użytkach zamieszczonych w Internecie zdecydowanie różni się od informacji, które znajdziemy w naukowej literaturze”. „W sieci często znajdujemy informacje o tym, iż niektóre z tych roślin mają właściwości lecznicze, natomiast w literaturze te ich właściwości są omijane, często też [...] sprzeczne. [...] wystarczyło, że jeden z autorów powielił taką informację, nie sprawdzając jej w naukowych źródłach”.

Dezinformacja to problem także na szczeblu ogólnopaństwowym i strategicznym. Przeciwdziałanie temu zjawisku powierzone zostało kompetencjom poszczególnych instytucji krajowych, a także jest realizowane we współpracy z krajami UE i NATO. Dezinformacja jest efektem stosowania technik manipulacji.

Rozpoznane przez psychologów cechy ludzkiego umysłu oraz mechanizmy wpływu na człowieka (np. postawa konformistyczna, zniekształcenia poznawcze) i techniki dezinformacji wymagają uświadomienia (Zegarow, 2019). Wobec manipulacji kłamstwem czy wprowadzania w błąd informacjami spreparowanymi zaleca się ograniczone zaufanie do informacji, które nie pochodzą od sprawdzonych dostawców (Agencja Informacyjna Newseria, 2017). Dokładniejsze zalecenia obejmują listy czynności, których użytkownik nie powinien wykonywać, np. „nie klikać w nagłówki nieprawdziwych treści oraz kwestionować wszystkie wiadomości, które zawierają odwołania »do znajomych znajomych«”(Hatałska, 2021, s. 177–178). Dla przeciwwagi pewne czynności są nieodzowne, wręcz konieczne (np. „stosować selektywną ignorancję”, Babik, 2016, s. 28; „przyjąć zasadę, że każda informacja, która wzbudza w nas strach lub niepokój albo wzmaga agresję, jest informacją do dalszej weryfikacji”; stosować podstawowe zasady bezpieczeństwa i higieny [...] w świecie online”, Hatałska, 2021, s. 177–178). Prócz chronienia siebie przed dezinformacją, o wysokim poziomie odpowiedzialności świadczy niepowielanie nieprawdziwych treści.

Krytyczna analiza informacji w praktyce to bardzo trudna czynność. Dlatego też weryfikowanie treści informacji z zakresu debaty publicznej przeprowadzane jest od kilku lat na świecie i w Polsce m.in. przez organizacje factcheckingowe, współpracujące w ramach Międzynarodowej Sieci Organizacji Factcheckingowych (International Fact-Checking Network) (Barabaj, 2019). Warto wspomnieć o normach zapisanych w *Kodeksie postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji*³.

Prócz aktualnej problematyki walki z dezinformacją narasta problem ochrony wolności słowa w dobie cyfrowej; zagadnienie to trzeba jednak zostawić do zbadania w przyszłości, gdyż wykracza poza prezentowany temat.

---

³ *Kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji* przedstawiony został w roku 2018 — <https://cyberpolicy.nask.pl/kodeks-postepowania-w-zakresie-zwalczania-dezinformacji/>. W 2022 roku opublikowano *Strengthened Code of Practice Disinformation* — <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>.

Jeszcze inny rodzaj niebezpieczeństwa w globalnym systemie komunikacji sieciowej rozpoznany został jako zjawisko postprawdy i bańki informacyjnej (Szpunar, 2019). O ile opcja wyłączenia personalizacji nie likwiduje bańki całkowicie (z powodu działania algorytmów wykonujących operacje na podstawie cyfrowych śladów: dane wynioskowane), o tyle antidotum na stroniczne opisy wydarzeń czy zestaw treści z Internetu, dostarczonych użytkownikowi szybko, spersonalizowanych, lecz niezależnych od jego woli, stanowić może jedynie umiejętność krytycznego myślenia (Balcewicz, 2019).

ZAKOŃCZENIE

Idea infoekologizmu wyraża z troską o człowieka w epoce cyfrowej. Poniekąd zaczęła ona swoje życie od zaobserwowanych i dających się poznać właściwości wirtualnego świata, których opis odsłania specyfikę współczesnego oddziaływania na jednostkę.

W przedstawionych w tym artykule wątkach moralny obowiązek chronienia człowieka w informacyjnym środowisku ekosystemu życia objął zespół postulatów i zaleceń odnoszących się do życia w świecie wirtualnym. Dotykają one problemów środowiska informacyjnego w kilku następujących kategoriach:

- nadawców treści, którzy wprowadzają w czyn swoje cele,
- treści, których jest zbyt wiele, by je percypować, odsiewając treści fałszywe,
- technologii, która jest coraz prostsza w korzystaniu (lecz coraz trudniejsza w projektowaniu i produkcji) i coraz bardziej autonomiczna.

Nurt infoekologizmu i głoszone przekonania zawierają kilka punktów o charakterze świadomościowym⁴, mianowicie:

- uznawanie środowiska informacyjnego za wspólne środowisko,
- poszanowanie wobec innych użytkowników środowiska informacyjnego,
- akceptacja tezy o zróżnicowaniu zasobów cyfrowych w relacji do potrzeb i zainteresowań jednostki,
- akceptacja tezy o potrzebnej autokontroli w zakresie prowadzenia aktywności w sieci oraz selekcji treści i tematów,
- respektowanie sprawdzonych mechanizmów procesu informacyjnego w aspekcie bycia odbiorcą: poszukiwanie informacji — dostęp — zapoznanie się — krytyczna percepcja,
- stosowanie się do zasad ochrony, jakie oferuje używana technologia,
- akceptacja tezy o ewolucji technologii, która wyznaczając dynamikę innowacji, wymaga od użytkownika gotowości do zmiany swoich przyzwyczajeń.

⁴ Pojęcie i cechy świadomości ekologicznej rozważał Ignacy Fiut w książce pt. *Myślenie ekofilozoficzne. Rozwój doktryny*, Kraków 2019, Wydawnictwo AGH.

BIBLIOGRAFIA

- Agencja Informacyjna Newseria, Szapiro Business Advisory, Studio Logotomia (2017). *Fake news, czyli jak kłamstwo rzadzi światem*. <https://www.cyfrowobezpieczeni.pl/biblioteka-materialow/pobierz/133>.
- Babik, W. (2014). *Ekologia informacji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Babik, W. (2016). O diecie informacyjnej. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa* (ss. 16–34). Słupsk: SBP Zarząd Oddziału, Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.
- Balcewicz, J. (2019). Społeczeństwo informacyjne w czasach cyfrowej rewolucji — o zjawisku bańki informacyjnej i jego następstwach. W: M. Wrzosek (Red.), *Zjawisko dezinformacji w dobie rewolucji cyfrowej. Państwo, społeczeństwo, polityka, biznes* (ss. 25–28). Warszawa: NASK.
- Bańka, A. (2018a). Jakość życia w pracy i codzienności z psychologicznej perspektywy ekologii miejsca. W: A. Wontorczyk, A. Bańka (Red.), *Jakość życia w pracy i codzienności. Perspektywa ekologiczna* (ss. 13–44). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bańka, A. (2018b). *Psychologia środowiskowa jakości życia i innowacji społecznych*. Katowice: Uniwersytet SWPS; Poznań: Stowarzyszenie „Psychologia i Architektura”.
- Bańka, J., Sztumski, W. (2005). *Ekorecentywnizm jako idea ochrony środowiska człowieka współczesnego*. Katowice: Śląsk sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe.
- Barabaj, R. (2019). Czym jest fact-checking? — zarys inicjatywy na świecie i w Polsce. W: M. Wrzosek (Red.), *Zjawisko dezinformacji w dobie rewolucji cyfrowej. Państwo, społeczeństwo, polityka, biznes* (ss. 41–46). Warszawa: NASK.
- Barcikowski, A., Lastowski, K. (2016). Czy ekologizm może być ekologiczny? W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 39–48). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Betlej, A. (2018). Społeczeństwo sieciowe — relacje siły. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjal cyfrowy i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 37–53). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Biurowo Bezpieczeństwa Narodowego (2019). System komunikacji strategicznej w zwalczaniu dezinformacji. W: M. Wrzosek (Red.), *Zjawisko dezinformacji w dobie rewolucji cyfrowej. Państwo, społeczeństwo, polityka, biznes* (ss. 8–9). Warszawa: NASK.
- Błężyńska, K.M. (2018). Wolność i władza w sieci. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjal cyfrowy i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 57–71). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Delorme, A. (2004). Sprawa ekologicznej tożsamości. *Państwo i Społeczeństwo*, 2, 11–24.
- Dębski, J. (2016). *Nalagowe korzystanie z telefonów komórkowych*. Gdynia: Fundacja Dbam o Mój Z@sieć, Uniwersytet Gdański. <https://www.cyfrowobezpieczeni.pl/biblioteka-materialow/pobierz/132>.
- Dołęga, J. (2005). Znaczenie nauk ekologicznych w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju. W: A. Papuziński (Red.), *Zrównoważony rozwój, od utopii do praw człowieka* (ss. 294–306). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Dziubka, K., Szlachta, B., Nijakowski, L.M. (2008). Antyglobalizm. W: K. Dziubka, B. Szlachta, L.M. Nijakowski, *Idee i ideologie we współczesnym świecie* (ss. 16–19). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Gliniecka, M. (2019). Wyzwania sieciowe jako nowe rytuały pokolenia cyfrowych tubylców. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata* (ss. 66–76). Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Gnitecki, J. (2002). *Globalistyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.

- Grubicka, J. (2019). „Zaplątani w sieci” — aktywizm online użytkowników Internetu wobec współczesnych zagrożeń w cyberswiecie na przykładzie cyberstalkingu. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata* (ss. 133–149). Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Hatałska, N. (2021). *Wiek paradoksów, czy technologia nas ocali*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Heywood, A. (2007). *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Horubała, P., Jakubowska, B. (2020). Ewolucja komunikacji w cyberprzestrzeni. W: A. Graczyk (Red.), *Relacje w cyberprzestrzeni* (ss. 39–69). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego.
- Hull, Z. (2005). Filozofie zrównoważonego rozwoju. W: A. Papuziński (Red.), *Zrównoważony rozwój, od utopii do praw człowieka* (ss. 56–63). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Izdebski, P., Kotyśko, M. (2016). Problemowe korzystanie z nowych mediów. W: B. Habrat (Red.), *Zaburzenia uprawiania hazardu i inne tak zwane nałogi behawioralne* (ss. 219–250). Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Janowski, J. (2021). Cybermanipulacja jako samodzielna forma i stały składnik przemocy informacyjnej w cyberprzestrzeni. W: M. Kowalewski, M. Jakubiak (Red.), *Cyberprzemoc szczególnym zagrożeniem społeczeństwa informacyjnego* (ss. 27–48). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- Jastrzębski, J. (2011). *Ideologia i komunikacja. O edukacji, pedagogice i mediach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jelewska, A. (2014). *Ekoutopie. Ekspansja technokultury*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Karalus, A. (2022). *Pojęcie ideologii. Między krytyką ekonomii politycznej a hermeneutyką podejrzeń*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Kaszyński, K. (1988). *Ideologia i jej funkcja społeczna*. Zielona Góra: Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Lubuski Komitet Upowszechniania Prasy.
- Katola, A. (2012). Zrównoważony rozwój a innowacje. *Handel Wewnętrzny: Marketing, Rynek, Przedsiębiorstwo*, 58, 68–77.
- Kijewska, B. (2018). Ekofeminizm. W: M. Rewizorski, K. Bieniek (Red.), *Encyklopedia globalnego zarządzania ekologicznego i energetycznego* (ss. 18–28). Poznań: Fundacja na Rzecz Czystej Energii.
- Konstańczak, S. (2002). Hasło ekologizmu a globalizacja. W: J. Dębowski (Red.), *Ekologizm jako paradygmat umysłowości XXI wieku* (ss. 27–38). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kopaliński, W. (1989). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, wyd. 16. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Kramarz, P. (2022). *Na czym polega agroekologia i jak pomaga chronić klimat? Wyjaśnia prof. Paulina Kramarz*, Nauka o klimacie dla sceptycznych. <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/na-czym-polega-agroekologia-i-jak-pomaga-chronic-klimat-wyjasnia-prof-paulina-kramarz/>.
- Krzysztofek, K. (2016). Obietnice zwrotu cyfrowego w humanistyce. W: E. Wilk, A. Nacher, M. Zdrodowska, E. Twardoch, M. Gulik (Red.), *Więcej niż obraz, przestrzenie wizualne* (ss. 127–143). Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Krzysztofek, K. (2018). Digital Power. Zmieniające się relacje siły w społeczeństwie danych, informacji i wiedzy. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjał cyfrowy i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 73–110). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Kubiak, M. (2018). Rozwój zrównoważony. W: M. Rewizorski, K. Bieniek (Red.), *Encyklopedia globalnego zarządzania ekologicznego i energetycznego* (ss. 122–129). Poznań: Fundacja na Rzecz Czystej Energii.

- Kurz, I. (2017). Lubię, nie lubię, klikam, postuję. W: Ł. Najder i in. (Red.), *Delfin w malinach. Snobizmy i obyczaje ostatniej dekady* (ss. 251–261). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
- Kurzowa, Z., (Red.). (1998). *Słownik synonimów polskich*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lange, R., (Red.). (2022). *Nastolatki wobec pornografii cyfrowej. Trajektorie użytkowania. Raport z badań ogólnopolskich*, NASK. <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/5077,Raport-Nastolatki-wobec-pornografii-cyfrowej.html>.
- Lenartowicz-Podbielska, A. (2017). Po co nam ideologia? Konteksty poznawcze, aksjologiczne, kulturowe. W: A. Lenartowicz-Podbielska, P. Jastrzębski (Red.), *Ideologia w późnej nowoczesności* (ss. 37–55). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Lisowska, A. (2005). Zrównoważony rozwój i subsydiarność jako podstawowe zasady polityki ochrony środowiska Unii Europejskiej. W: A. Papuziński (Red.), *Zrównoważony rozwój, od utopii do praw człowieka* (ss. 230–245). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Macała, J. (2016). Geopolityka i ekologia: kilka zderzeń. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 49–60). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Skoneczna, P. (2020). *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież*, Fundacja „Dajemy Dzieciom Siłę”. <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2019/problematyczne-uzywanie-internetu-przez-mlodziez.html>.
- Maksymowicz, L. (2019). „Od fejka do hejtu” — wiarygodność Internetu jako źródła informacji w ocenie studentów i nauczycieli. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata* (ss. 44–53). Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Marczevska-Rytko, M. (2016). Ekologizm jako nowy ruch społeczny. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 27–37). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Michniewicz-Wanik, K. (2018). Normy prawne dotyczące przeciwdziałania niektórym aktom przemocy wobec dzieci i młodzieży. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji w życiu dzieci i młodzieży* (ss. 44–56). Słupsk: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Okręgu.
- Morawski, W. (2007). Globalność i globalizacja. W: M. Marody (Red.), *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku* (ss. 516–529). Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- Mrozowska, S. (2018). Europejski system handlu emisjami. W: M. Rewizorski, K. Bieniek (Red.), *Encyklopedia globalnego zarządzania ekologicznego i energetycznego* (ss. 37–48). Poznań: Fundacja na Rzecz Czystej Energii.
- Napierała, P. (2016). Nieracjonalność polityczno-ekonomiczna ekologizmu. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 111–119). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Pelc, K.I. (2018). Wielowymiarowy model podziału cyfrowego. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjał cyfrowy i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 219–234). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Piątek, Z. (2005). Człowiek jako podmiot zrównoważonego rozwoju. Konsekwencje filozoficzno-społeczne. W: A. Papuziński (Red.), *Zrównoważony rozwój, od utopii do praw człowieka* (ss. 14–29). Bydgoszcz, Oficyna Wydawnicza Branta.
- Pijanowska, J. (2021). Jak wiele jest ekologii? W: J. Axer, M. Konarzewski (Red.), *Ekologia interdyscyplinarności* (ss. 23–32). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Pomarański, M. (2016). Sabotaż i ekologia. Monkeywrenching jako strategia działania ruchów ekologicznych w USA. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 259–272). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

- Portal Gov.pl (2022). *Zrównoważony rozwój*, Ministerstwo Rozwoju i Technologii. <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/zrownowazony-rozwoj>.
- Prądyński, J. (2016). Hejt nasz powszedni. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa* (ss. 206–217). Słupsk: SBP Zarząd Oddziału, Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.
- Pyżalski, J. (2019). Elektroniczna przemoc rówieśnicza (cyberprzemoc). W: J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk, *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski* (ss. 101–117). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Pyżalski, J., Zdrodowska, A., Tomczyk, Ł., Abramczuk, K. (2019). *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Reisman, G. (2015). *Ekologizm, trucizna XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Fijorr.
- Rosiński, J., Wiącek-Rosińska, A. (2018). Projekt zmiany świadomości ekologicznej w zakresie zanieczyszczenia powietrza. Studium przypadku. W: A. Wontorczyk, A. Bańka (Red.), *Jakość życia w pracy i codzienności. Perspektywa ekologiczna* (ss. 93–101). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Rutkiewicz, P. (2018). *Słowo i świat. Globalizacja w literaturze i literaturoznawstwie*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Sobisz, Z. (2016). Prawdy i mity o ziołach w sieci i w literaturze. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa* (ss. 42–58). Słupsk: SBP Zarząd Oddziału, Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.
- Sobisz, Z. (2018). Prawdy i mity o używkach w sieci i w literaturze. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji w życiu dzieci i młodzieży* (ss. 17–42). Słupsk: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Okręgu.
- Sobisz, Z. (2019). Rośliny, które zmieniły świat — prawdy i kłamstwa w sieci oraz w literaturze — analiza źródeł informacji na temat wybranych gatunków roślin. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata* (ss. 20–31). Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Szafuński, A., (2017). Ekologizm w świetle społecznego nauczania Kościoła. W: K. Halkowicz, J. Lipniak, M. Mejzner (Red.), *Ekologia wyzwaniem dla kościoła* (ss. 67–76). Wrocław: Papiński Wydział Teologiczny.
- Szahaj, A. (2019). Cechy myśli zideologizowanej na przykładzie neoliberalizmu ekonomicznego. W: J. Nowotniak (Red.), *W kręgu ideologii* (ss. 193–209). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej.
- Szczęk, M. (2019). Problematyka konsumpcji informacji. W: B. Taraszkiewicz (Red.), *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata* (ss. 54–65). Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Szewczyk, A. (2017). Funkcje metafor potocznych w tekstach prasowych o polityce. W: A. Lenartowicz-Podbielska, P. Jastrzębski (Red.), *Ideologia w późnej nowoczesności* (ss. 119–128). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Szewczyk, A. (2018). Dziecko w sieci i pornografia: kuszenie i bezsilność. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjał cyfrowy i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 259–282). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Szpunar, M. (2019). *Kultura algorytmów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sztumski, W. (2004). *My zagubieni w świecie. Przyczynek do filozofii środowiska życia jako podstawy environmentologii*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szyszkowska, M. (2018). Siła a wartości. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjały i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 147–155). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.

- Taraszkiewicz, B., (Red.). (2016). *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa*. Słupsk: SBP Zarząd Oddziału, Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.
- Taraszkiewicz, B., (Red.). (2018). *Ekologia informacji w życiu dzieci i młodzieży*. Słupsk: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Okręgu.
- Taraszkiewicz, B., (Red.). (2019). *Ekologia informacji wobec zagrożeń współczesnego świata*. Słupsk: Akademia Pomorska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, SBP Zarząd Oddziału.
- Targowski, A. (2018). Od rzeczywistości do wirtualności i nowy złowrogi układ sił w społeczeństwie w XXI wieku. W: L.W. Zacher (Red.), *Potencjały i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy* (ss. 179–218). Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Tokarczyk, A. (2010). *Współczesne doktryny polityczne*, wyd. 16 poszerzone. Warszawa: Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
- Tokarczyk, A. (2016). Ekologizm inspiracją nowych nurtów myśli i systemów norm. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 13–25). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Tomczyk, Ł. (2019a). Mowa nienawiści w Internecie. W: J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk, *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski* (ss. 119–135). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Tomczyk, Ł. (2019b). Problematiczne użytkowanie Internetu (PUI). W: J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk, *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski* (ss. 95–99). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Tyburski, W. (2002). Idea ekologizmu i propozycje jej uzasadnienia. W: J. Dębowski (Red.), *Ekologizm jako paradygmat umysłowości XXI w.* (ss. 15–26). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Wójcik, S., Wojtasik, Ł., Kępka, M., Makaruk, K., Dziemiadowicz, E., Nawarenko, A., Podlewska, J. (2019). *Patotresci w Internecie*. Warszawa: Dajemy Dzieciom Siłę. https://fdds.pl/_Resources/Persistent/a/9/d/3/a/9d3f60edf0bfabffe0276837d9fca36a1574f0d/fdds-raport-patotresc-www.pdf.
- Wyligała, H. (2016). Ekologizm w polityce zagranicznej. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 221–232). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Zacher, L.W. (2016). Cywilizacja techniczna — społeczeństwo informacyjne w perspektywie wiedzy. W: A. Betlej, D. Błaszczak, M. Górka (Red.), *Spoleczeństwo — technologia — gospodarka w świecie sieciowych powiązań. Ku przyszłości* (ss. 87–104). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962>.
- Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)).
- Zaręba, A. (2016). Znaczenie ekologizmu dla wizerunku państwa na przykładzie Niemiec. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 187–196). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Zegarow, P. (2019). Dlaczego wierzymy w dezinformację? — analiza mechanizmów psychologicznych. W: M. Wrzosek (Red.), *Zjawisko dezinformacji w dobie rewolucji cyfrowej* (ss. 29–31). Warszawa: NASK.
- Zientara, W. (2016). Uwarunkowania rozwoju politycznego europejskiego ruchu zielonych. W: M. Marczevska-Rytko, D. Maj (Red.), *Ekologizm* (ss. 233–246). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

STANISŁAWA KUREK-KOKOCIŃSKA

THE IDEOLOGY OF ECOLOGISM AND THE IDEA OF PROTECTING HUMAN BEINGS IN THE INFORMATION ENVIRONMENT OF THE LIFE ECOSYSTEM

Summary

The term 'ideology' is used to refer to various political worldviews and frameworks. As a new social movement and modern 'ideology of the survival of all living creatures', ecologism focuses on the relationship between 'the human being and the natural environment'. Research literature made it possible to formulate the hypothesis of the protection of human beings in the information environment of the life ecosystem. The aim of this work is to prove this hypothesis, to find content disseminating the idea of *infoecologism* and to describe the elements of the infoecological consciousness. This article is based on reports presenting the results of research on using digital information as well as publications on the influence of the information environment on individuals. An attempt is made to use these works to answer the question about the beliefs and convictions as well as recommendations concerning the functioning of modern human beings in the information environment treated as an element of the life ecosystem. The formation of the infoecological consciousness is described in the conclusion.

KEY WORDS: ecologism, infoecologism, information environment, infoecological consciousness